

Scharrelkinderen of ophokkoters?

Over de balans tussen vrijheid en veiligheid in de opvoeding van kinderen

Zaterdag 14 november 2009

Organisatie: BBMP, Kinderopvang Humanitas, Het Kinderopvangfonds en De Rode Hoed.

De laatste jaren hebben allerhande maatregelen de veiligheid van kinderen in kinderdagverblijven en scholen verbeterd. Toch blijken die voor een deel van de ouders nog altijd niet genoeg; sommigen beschermen hun kind zelfs zo sterk dat ze een gezonde ontwikkeling in de weg staan. De verregaande aandacht voor veiligheid gaat zo ten koste van de vrijheid van kinderen om zich te ontwikkelen tot zelfverzekerde volwassenen die kunnen omgaan met het leven. Moeten we onze kinderen dan maar veronachtzamen? Dat ook weer niet, maar het is wel belangrijk een betere balans tussen de uitersten te vinden. Het doel van deze middag in De Rode Hoed was dan ook daarover van gedachten te wisselen en te komen tot betere afspraken.

Voor deze bijeenkomst waren ouders, beleidsmakers en professionals uit kinderopvang en onderwijs uitgenodigd, en met name professionals uit de kinderopvang en beleidsmakers leken aan die oproep gehoor te hebben gegeven. Na inleidingen van cabaretière Hester Macrander en ontwikkelingspsycholoog Steven Pont was het woord aan een panel, waarin naast Pont ook Anja Hol (voorzitter Raad van Bestuur Kinderopvang Humanitas), Margien Veling (Consument & Veiligheid) en Josine van den Bogaard (beleidsmedewerker GGD Rotterdam Rijnmond en voorzitter Platform Ruimte voor Kinderen) zaten, en aan het publiek.

Hester Macrander: niet veroordelen, maar begrijpen

Ze kwam er rond voor uit: 'Ja, ik ben een hyperouder!' Volgens cabaretière Hester Macrander is het een natuurlijke reflex om je kinderen te willen beschermen, en ze wilde daarom niet in een hoek

worden gezet door kritische deskundigen als Steven Pont. Ze verzette zich vooral tegen de toon waarop volgens haar bezorgde ouders worden geridiculiseerd. 'Neem ouders serieus. Dan ben ik op mijn beurt bereid ook te zeggen: laten we onze bezwaren waren tot het moment waarop ze er echt toe doen.'

Ze vond het beslist niet dom dat kinderdagverblijven aandacht besteden aan veiligheidshekjes en schoon zand in de zandbak, maar zou willen dat ze ook meer oog hebben voor de didactische en sociale behoeften van kinderen, zodat ze niet zoals haar dochter tien jaar geleden elke dag dezelfde puzzels krijgen voorgezet. En ook met het kinderdagverblijf van haar zoon was ze destijds gebotst: een leidster vond dat ze het huilende jongetje gewoon moest achterlaten, terwijl Macrander wilde blijven tot hij vanzelf haar heen losliet. Zij was zo'n helikopterouder die bordjes ophing tegen de hondenpoep, de hele familie een fietshelm opzette en ervoor zorgde dat de deur van de school op slot ging. 'Ik was er altijd en mijn kinderen hebben daar nooit over geklaagd.'

Het is goed om ons bewust te zijn van het gevaar van overbescherming, maar als puntje bij paaltje komt krijgt het moederhart toch de overhand. 'Het gaat er niet om te veroordelen wie te veel of te weinig doet, maar om te begrijpen waarom ouders doen wat ze doen.'

Steven Pont: van narcistische pubers tot baby's met burnout

Ontwikkelingspsycholoog Steven Pont presenteerde een paar resultaten van een indicatief onderzoek dat hij had gedaan onder managers en pedagogisch medewerkers van kinderdagverblijven. Hij had hen onder andere de vraag gesteld: hoeveel procent van de ouders beschermt hun kind zodanig dat het schadelijk is? Zo'n twintig procent, schatte zijn onderzoeksgroep. Een signaal van dergelijke schade is bijvoorbeeld een uitspraak van de decaan van de Harvard-universiteit: hij stelt dat jonge studenten zo'n gebrek aan sociale vaardigheden hebben dat ze ondanks hun intelligentie extreem veel begeleiding nodig hebben bij zaken als werken in groepen. 'Hun ouders hebben hun hele leven de hobbels weggenomen, zodat het kind zo ver mogelijk zou komen. Maar op de universiteit blijkt dan dat ze daardoor allerlei basisvaardigheden niet hebben geleerd.'

Ouders die een te bezorgde opvoedstijl hebben, ontnemen hun kind te veel ervaringen. Zij laten de initiële hechtingsfase, die hoort bij baby's, jaren voortduren en voeden daarmee hun kinderen op tot narcistische of faalangstige pubers. 'Die pubers hebben last van een opgeblazen of juist volslagen leeggelopen zelfbeeld doordat ze liefdevol, maar zonder enige reality checks zijn opgegroeid.' De laatste tien jaar zien deskundigen de aantallen narcistische en faalangstige jongeren dan ook explosief stijgen. Een andere schrijnende illustratie van het probleem is de baby-burnout: baby's die stoppen met hun 'kerntaken' exploreren en experimenteren. 'Als elke beweging op instructie van een ouder wordt afgestraft, doet een kindje al snel niets meer.'

Panel: de stand van zaken

Gespreksleidster Haddassah de Boer vroeg hierop een eerste reactie van het panel. Anja Hol van Kinderopvang Humanitas was helemaal niet verbaasd over de cijfers van Pont. Zij ziet ook de tendens dat ouders meer en meer veiligheid eisen, met als gevolg dat pedagogisch medewerkers zich geremd voelen in hun taak om kinderen de ruimte geven voor hun ontwikkeling. Het probleem zit hem niet in de basale veiligheidsregels, die in de kinderdagverblijven bij convenant goed geregeld zijn, maar in de vrije ruimte daaromheen die je als kinderdagverblijf wilt geven. 'Iedere ouder gunt zijn kind zijn ontwikkeling, tot het thuis komt met een scheur in de jurk of een gat in het hoofd. Als je dan als leidster kunt uitleggen wat er is gebeurd is dat nog een soort geruststelling, maar als je er op dat moment niet bovenop zat heb je een probleem. Want ouders verwachten dat zij met het geld dat zij voor opvang betalen, ook de veiligheid hebben afgekocht.'

Josine van den Bogaard van de GGD Rotterdam Rijnmond legde uit wat de taken zijn van haar organisatie op dit vlak: inspecteren of de kinderdagverblijven voldoen aan de eisen uit de Wet Kinderopvang, en daarnaast de gezonde ontwikkeling van kinderen mogelijk maken, onder andere doordat ze voldoende worden uitgedaagd om te groeien. Van den Bogaard merkt dat veel medewerkers van kinderdagverblijven een beeld in hun hoofd hebben dat veel niet mag van de GGD, maar dat klopt niet: 'Het is juist de bedoeling dat ze zelf over veiligheid nadenken en risico's inschatten. Wij zien veiligheid als duurzame veiligheid: niet alles op korte termijn veilig maken, maar kinderen leren omgaan met risico's.'

Consultant Margien Veling van Consument en Veiligheid kwam met cijfers rond de veiligheid van kinderen. Per jaar krijgen 74.000 kinderen medische hulp vanwege een ongeluk, de helft van de huisarts en de helft van de spoedeisende hulp. Van die tweede helft zijn er maar ongeveer duizend afkomstig uit een kinderdagverblijf. Ondanks dat er nog altijd jaarlijks zo'n dertig van die 74.000

kinderen overlijden, gaat het goed met de kindveiligheid in Nederland: de aantallen slachtoffers dalen al jaren.

Stelling 1: Voor de veiligheid van mijn kind gaat geen maatregel mij te ver

Een nieuwsfilmpje over een kinderdagverblijf dat zijn toegangsdeuren had beveiligd met een vingerafdrukscansysteem fungeerde als inleiding op de eerste stelling. Slechts twee mensen in de zaal stemden met deze stelling in. 'Je moet telkens opnieuw over veiligheid nadenken en daar keuzes in maken,' vonden zij beiden. Volgens Hol was de drastische maatregel uit het filmpje een gevolg van de babymoorden in de creche in Dendermonde begin dit jaar. Toch zou Humanitas zo'n maatregel nooit nemen: 'Zoiets geeft een vals gevoel van veiligheid. Ouders die in scheiding liggen - en dus beide met hun vingerafdruk kunnen binnenkomen - vormen een veel groter gevaar voor kinderen in kinderdagverblijven.'

Hester Macrander (een van de voorstellers) gaf aan dat zij twijfelt aan het benul van een pedagogisch medewerker van wat veilig is voor een kind van een zekere leeftijd. Een man in de zaal reageerde fel: 'Maar dat is een professional, die is er voor opgeleid. Zonder basaal vertrouwen werkt het niet.' Van den Bogaard voerde aan dat toch recent nog een onderzoek was verschenen waaruit bleek dat de kwaliteit in kinderdagverblijven onder de maat is. Dat ging niet over veiligheid maar over interactievaardigheden, wierp iemand tegen. 'Maar zo lezen ouders niet,' zei Van den Bogaard, 'die zien hun beeld slechts bevestigd.'

Een vrouw in het publiek droeg ander onderzoek aan waaruit is gebleken dat kinderen van nu door gebrek aan beweging een zo slechte coördinatie hebben dat dat leidt tot onveiligheid. 'Hun bewegingsinput is zo verarmd dat ze zich niet meer kunnen ontwikkelen.' Iemand anders maakte zich vooral bezorgd om de groep van vier tot twaalf jaar, die in de buitenschoolse opvang meestal geen vrije speelruimte heeft. Pont vulde aan dat niet alleen de fysieke onveiligheid die zo ontstaat een probleem is, maar ook de psychische: kinderen leren geen probleemoplossend vermogen aan als ze nooit voor een probleem komen te staan.

Dat begint al in de babytijd, vulde een ander aan, wanneer 'te mobiele' ouders het kind veel te veel in de Maxi-Cosi laten zitten. Daardoor leert het slecht bewegen en kan het een asymmetrisch hoofd krijgen. Het verband dat de spreker legde met het feit dat moeders meer zijn gaan werken, werd door een man in de zaal afgedaan als onzin: 'Dan zou dat in landen waar moeders al langer werken al lang als probleem moeten zijn opgemerkt. Maar in die landen zijn ze veel actiever met baby's, in plaats van alleen maar met ze op de bank te zitten. We moeten het bewustzijn van deze problemen vergroten bij de mensen die met kinderen werken.'

Ouders vinden het moeilijk om frustratie te zien bij hun kind, voerde iemand anders aan. 'Dan pakken ze ze maar weer op, en krijg je dat een baby na vijf maanden nog niet op de buik kan liggen.' Pont lichtte toe dat ontwikkeling ontstaat uit stimulatie en frustratie. 'Je wordt groot door frustratie. Als een ouder dat overneemt, staat die de ontwikkeling dus in de weg.' Fysieke veiligheid mag van hem dan ook nooit belemmeren dat een kind leert met zijn omgeving om te gaan. 'Daarom ben ik ook tegen dingen als kinderschaartjes. Je moet gewoon leren omgaan met een schaar.'

Stelling 2: De veiligheidscultuur in de kinderopvang komt voort uit de angst voor claims

Met deze stelling was niemand het eens. Er spelen juist hele andere zaken een rol, zeiden verschillende mensen. Jonge leidsters, zelf ook niet afkomstig uit een cultuur van bewegen, zijn zich vaak niet bewust van het belang ervan. Belangrijker nog is de angst voor de boze ouder: als er iets gebeurt met een kind en een leidster heeft het niet gezien of het is anderszins onacceptabel, dan wacht aan het eind van de dag de confrontatie met de ouder. Opnieuw rees de kwestie dat ouders vinden dat ze betalen voor de opvang en dus voor veiligheid. 'Tegen ouders die verregaand willen voorschrijven hoe ze het hebben willen, moeten we eigenlijk zeggen: wij als professionals weten het ook goed, en als u het niet met ons eens bent, moet u uw kind niet hier brengen.'

Hester Macrander leek wel al die ouders te vertegenwoordigen: 'Het kinderdagverblijf moet begrip hebben voor het moederhart dat soms overdreven klopt en openstaan voor de communicatie daarover. Het hoort bij de professionele attitude om daarmee te kunnen omgaan. Wegduwen leidt juist tot conflict.' Maar zo scherp lag het toch ook weer niet: niemand van de professionals in de zaal zag bezorgde ouders op die manier als een probleem.

Een man in de zaal wierp op dat in veel kinderdagverblijven juist een angst leeft voor de GGD. 'Ik ben blij vandaag een ander geluid van de GGD te horen, maar dat is weinig bekend.' Hij riep collega's van kinderdagverblijven op lef te tonen om zelf dingen te ondernemen. Het verkeerde beeld van de GGD bleek deels te stammen uit de adviesrol die de GGD vroeger speelde, en deels uit misverstanden rond

risicoanalyses: lange lijsten met mogelijke risico's die elke kinderopvang jaarlijks moet invullen. 'Maar je mag zelf kiezen welke soort analyse je gebruikt en in hoeverre je die volgt,' legde Van den Bogaard uit. 'Je hoeft alleen aan te tonen dat je de analyse doet, maar mag daarin zelf afwegingen maken. Er is dus meer vrijheid, maar het lijkt erop dat de kinderdagverblijven daardoor alleen maar voorzichtiger zijn geworden.' Door gebrek aan lef, betogde iemand die met zijn organisatie ooit tot aan de Hoge Raad was gegaan om terug te draaien dat de buitenruimte van een van hun verblijven was afgekeurd door de Voedsel- en Warenautoriteit. Dat was toevallig ook de opvang waar destijds de zoon van Van den Bogaard op zat - ze had het een goede zaak gevonden dat ze tot het uiterste waren gegaan. 'De oorzaak was dat toen nog onduidelijk was hoe je omgaat met natuur in een kinderdagverblijf,' lichtte ze toe. 'Inmiddels is dat duidelijk, ook voor de Voedsel- en Warenautoriteit. Zulke dingen moeten zich ontwikkelen.'

Macrander vond de oproep tot eigenzinnigheid leuk en zag daarin bovendien een kans: 'Kunnen kinderdagverblijven zich dan niet specialiseren: het ene bijvoorbeeld heel veilig en voor kinderen met allergieën, het ander wat ruwer?' Dat bracht iemand anders op het voorbeeld van Struin, een opvang waar kinderen de hele tijd buiten in de natuur zijn en waar alles mag. 'Ik weet van de directeur dat hij daar minder ongelukken heeft dan in zijn tijd in de reguliere opvang.' Ondanks dat Struin niet beschikt over de verplichte binnenruimte, wordt het gedoogd door de gemeente Nijmegen - tot tevredenheid van de aanwezigen bij het debat. Verder denkend bracht dat iemand op een idee: 'Zo kunnen we dus ook een bewuste keuze maken voor vloerkleden in onze opvang, omdat we de sfeer belangrijker vinden dan het risico dat je over een kleed kunt struikelen.'

Een aanwezige wilde de aandacht vestigen op het belang van het managen van verwachtingen van ouders. 'Je moet helder zijn: het kan gebeuren dat uw kind valt of een klap krijgt. Dat gebeurt thuis ook, ook onder het oog van de ouders, en dat is best.' Niet defensief worden, maar vooraf helder zijn over zulke dingen was zijn devies, bijvoorbeeld in het intakegesprek. 'Dat kan veel stress wegnemen.' Maar Hol was sceptisch: 'Ouders hebben begrip voor zo'n standpunt tot hun kind valt en het niet gezien wordt. Dan is het bonje, en houden leidsters voortaan liever hun mond.' Toch waren velen het niet met haar eens.

Stelling 3: Kinderen krijgen thuis voldoende uitdaging, dat is niet de taak van het kinderdagverblijf

Opnieuw was de hele zaal het met de stelling oneens. Het is én én, om mee te beginnen, en bovendien zouden de deelnemers willen dat kinderen thuis genoeg uitdaging kregen. Een van de organisatoren van het debat vond het grappig dat helemaal niemand het met de stelling eens was: 'De stelling komt rechtstreeks uit het forum van Ouders Online, waar mensen aangeven: als ik aan het werk ben wil ik dat de opvang absoluut veilig is. Er zijn hier dus blijkbaar geen ouders aanwezig.' Iemand van een andere organisatie vond dat ze de representativiteit van internetfora overschatte: 'Die zijn onbetrouwbaar. Je kunt beter goed onderzoek doen.'

Een mevrouw die al 25 jaar een kinderopvang heeft, vertelde wel intakegesprekken te doen en nooit ouders te hebben meegemaakt die boos zijn om een buil. Maar kinderdagverblijven die geen aandacht hebben voor uitdaging zouden ook nooit naar een discussie als deze komen, relativeerde een man. Kinderen hebben zelf veel meer behoefte aan uitdaging dan hun ouders wenselijk vinden, voerde een ander aan. Dat leidde ertoe dat verschillende aanwezigen de stelling wilden omdraaien: uitdaging bieden is bij uitstek een taak van scholen en kinderdagverblijven. Om vervolgens uit te leggen waarom je bepaalde veiligheidsmaatregelen niet wil nemen, zei Hol daarop, moet de opvang ervoor zorgen dat de leidsters de discussie met (meestal hoogopgeleide, goed geïnformeerde) ouders aan kunnen.

Iemand merkte op dat ze nu wel eens zou willen horen van ouders in plaats van over ouders. Bij gebrek aan ouders die hier *niet* aanwezig waren vanwege hun professionele betrokkenheid bij kinderopvang, stapten enkele leden van het professionele publiek dan maar even in hun ouderrol. Daaruit bleek dat zij in die rol het dilemma tussen veiligheid en vrijlaten ook hadden ervaren. Een vader van inmiddels volwassen kinderen: 'Ik heb moeten leren om niet een bezorgde ouder te zijn. Het hielp dat ik me realiseerde dat ik het veel erger vond als er iets gebeurde waar ik niet bij was dan waar ik wel bij was. En dat mijn kind zich veel sneller hechtte aan de kinderopvang dan ikzelf, omdat ik er nou eenmaal niet zoveel tijd doorbracht.' Gespreksleidster De Boer vertelde dat ze zichzelf in vergelijking met andere ouders juist wel eens een 'onverantwoordelijke zot' voelde en geneigd was zich aan hen aan te passen.

Iemand droeg aan dat het heel Nederlands is kinderen in alle opzichten te willen beschermen. 'In Zweden hebben kinderen in de opvang de beschikking over meerdere ruimtes, waar ze zich ook kunnen onttrekken aan toezicht.' Maar een ander wilde daarbij toch aantekenen dat de Zweedse staat in het volwassen leven juist een van de meest controlerende is. 'Dus daar geeft de opvoeding in de kinderdagverblijven dan toch geen tegenwicht aan.' Toch moeten we in Nederland ook anders durven bouwen - alleen al om de jongste en de oudste kinderen veiligheid en uitdaging op hun eigen niveau te kunnen bieden, helemaal als het plan om de opvang uit te breiden met twee- en driejarigen doorgaat. De zaal zag het op dat gebied echter somber in. 'De brede school was dan ook geen maatregel ten behoeve van kinderen, maar van ouders,' merkte Hol op, 'zodat ze niet heen en weer zouden hoeven rijden tussen school en buitenschoolse opvang. Maar de meeste scholen hebben niet de faciliteiten van zo'n opvang.'

Stelling 4: Onze opvoedcultuur vraagt te weinig zelfstandigheid van kinderen

Gemengde stemmen waren de reactie op deze stelling. Als ouders geen tijd hebben om met hun kind mee naar school te fietsen, of geen zin hebben om naar gezeur te luisteren, vragen ze nogal eens dingen van hun kind waar het nog niet aan toe is - een verschijnsel dat naast de overbezorgdheid bestaat. Diverse mensen schatten in dat beide verschijnselen evenveel voorkomen, maar de pedagogisch medewerkers uit Ponts eerder aangehaalde onderzoek schatten het percentage veronachtzame ouders lager in, op zo'n zeven tot acht procent. 'We beoordelen kinderen te veel als volwassenen in plaats van ze te laten opgroeien zoals ze opgroeien,' aldus Pont. Ouders - ze waren er dus toch - worden ook gek van alle deskundigen in de media, zei iemand in het publiek. 'We doen het nooit goed!' Die verwarring bleek bij meer mensen te bestaan: 'Hoe moet je nog weten wat normaal is voor een kind? En hoe moet je weten wat de kwaliteit is van de medewerkers van kinderdagverblijven?' Er is bij ouders inderdaad een blinde vlek van wat die medewerkers kunnen, vertelde iemand van Boink. Zijn organisatie is daarom bezig het pedagogisch kader te vertalen naar ouders.

Pont zag de twee groepen niet zo scherp tegenover elkaar staan. Ze komen juist in mooie dialogen tot gezamenlijke inzichten, was zijn ervaring. 'Veel ouders vinden het ook bevrijdend te horen dat het allemaal wat minder mag.' Iemand anders gaf aan dat het pas een relatief recent verschijnsel is dat kinderen in publieke voorzieningen worden opgevangen en dat ouders en pedagogisch medewerkers gewoon nog moeten leren daar samen over te spreken. 'Maar willen ouders daar wel tijd voor vrijmaken,' vroeg De Boer. Volgens Hol is het halen en brengen nog altijd het belangrijkste contactmoment: 'Medewerkers hebben graag ouders die bij het halen en brengen belangstelling tonen in plaats van snel weer weg te rennen.'

Tijd is niet de enige factor, vond Pont. Hij hamerde op het belang van een gedeeld vocabulaire en bleek een project voor te bereiden om ouders en medewerkers bij te scholen op dat gebied, zodat ze in een gezamenlijk jargon op niveau kunnen praten over kinderen. Dat plan kon rekenen op veel belangstelling van de zaal. Iemand droeg het idee aan leidsters en ouders gezamenlijk bijscholing te laten volgen, waarop een ander vertelde dat bij haar opvang de ouderavonden altijd pedagogisch zijn ingevuld. Uitwisseling met andere ouders is veel beter dan alles in je eentje proberen op te lossen, stelde een vrouw, en voor inspiratie verwees ze naar de publicatie 'Investeren rondom kinderen'.* Tot brede instemming gaf Macrander de kinderdagverblijven mee dat ze konden ophouden met opschrijven wat de kinderen de hele dag hadden gedaan: 'Dat kost vreselijk veel tijd en je hebt er als ouder weinig aan. Ik spreek liever even met de leidster.'

Suggesties voor een betere balans

Wat namen de panelleden mee uit deze middag, wilde De Boer tot slot weten. Hol legde vooral de nadruk op samen praten over wat kinderen nodig hebben voor hun ontwikkeling. Haar wens bleef dat ouders wat meer zouden overlaten aan het kinderdagverblijf en wat soepeler zouden omgaan met situaties waarin het eens anders loopt dan de ouder wil. Pont sloot zich bij Hol aan en onderstreepte nogmaals zijn streven naar een gedeeld vocabulaire. 'Het is namelijk ook een kwestie van taalgebruik.' Kennis is sowieso een van de pijlers van een goede samenwerking tussen kinderopvang en ouders, vond de ontwikkelingspsycholoog. Pont merkt dat zijn online colleges voor leidsters ook gevolgd worden door ouders en juicht dat toe: 'Als je beiden die kennis deelt, kun je op een natuurlijker manier samenwerken.'

Veling wilde de uitdaging aangaan om meer uitdaging te creëren en erover nadenken hoe dat kan. Van den Bogaard zegde toe door te gaan met de collega's in haar eigen organisatie erop te wijzen dat ze met een eenduidig verhaal naar buiten moeten komen over de regels en een einde maken aan de

bestaande misverstanden. Daarnaast zag ze graag een andere aanpak bij de media: namelijk een waarin incidenten genuanceerd worden gebracht en deskundigen de ruimte krijgen om verstandige dingen te zeggen. Verder zag zij het als een taak van het management in de kinderopvang om medewerkers genoeg vertrouwen te geven zodat ze hun rug recht kunnen houden in gesprekken met ouders. 'Start het gesprek in het team met de vraag: hoeveel procent van de pedagogisch medewerkers is overbeschermend? En bouw van daar af het vertrouwen verder op.'

Tekst: Irene Geerts

* Een advies uitgebracht door de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling en de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg, gratis te downloaden via www.adviesorgaan-rmo.nl.